

තෙරසමෝ පාඨෝ

නිග්‍රොධසාමණෙරෝ

එවං ගව්‍යනෙත කාලෙ එකදිවසං සීහපඤ්ජරෙ ධීතො අද්දස, නිග්‍රොධසාමණෙරං රාජඛගණෙ ගව්‍යනතං දන්තං ගුත්තං සන්තින්ද්‍රියං ඉරියාපථසම්පන්නං, කො පනයං නිග්‍රොධො නාම, බිණ්දුසාරරඤ්ඤො ජෙට්ඨපුත්තස්ස සුමනරාජකුමාරස්ස පුතො. 'තත්‍රායං ආනුපුබ්බි, කථා; බිණ්දුසාරරඤ්ඤො කීර දුබ්බලකාලෙයෙව අසොකකුමාරො අත්තනා ලද්ධං උජේජනිරජ්ජං පහාය ආගන්ත්වා සබ්බං නගරං අත්තනො හත්ථගතං කත්වා සුමනරාජකුමාරං අගගහෙසි. තං දිවසමෙව සුමනස්ස රාජකුමාරස්ස සුමනා නාම දෙවී පරිපුණ්ණගබ්භා අහොසි. සා අඤ්ඤාතකචෙසෙන නිකම්භිත්වා අවිදුරෙ අඤ්ඤතරං වණ්ඩාලගාමං සන්ධාය ගව්‍යති. ජෙට්ඨකචණ්ඩාලස්ස ගෙහතො අවිදුරෙ එකස්මිං නිග්‍රොධරුකෙක අධිවත්ථාය දෙවතාය ඉතො එහි සුමනේ'ති වදන්තියා සද්දං සුත්වා තස්සා සමීපං ගතා. දෙවතා අත්තනො ආනුභාවෙන එකං සාලං නිමමිණිත්වා එත්ථ වසාහිති පාදාසි. සා තං සාලං පාවිසි. ගතදිවසෙයෙව පුත්තං විජායි. සා තස්ස නිග්‍රොධදෙවතාය පරිගහිතත්තා නිග්‍රොධොත්ථෙව නාමං අකාසි. ජෙට්ඨකචණ්ඩාලො දිට්ඨදිවසතොප්පභුති තං අත්තනො සාමිධීතරං විය මඤ්ඤමානො නිබද්ධං වට්ටං පට්ඨපෙසි. රාජධීතා තත්ථ සත්තවස්සානි වසි. නිග්‍රොධකුමාරො'පි සත්තවස්සිකො ජාතො. තදා මහාවරුණඥො'දානි දාරකො, කාලො, නං පබ්බාජෙතුන්ති විනේතත්වා රාජධීතාය ආරොවාපෙත්වා නිග්‍රොධකුමාරං පබ්බාජෙසි. කුමාරො බුරග්ගෙයෙව අරහත්තං පාපුණී.

(ප්‍රථමං)

පදමාලාව

සීහපඤ්ජරෙ	(ස)	-	සීමැදුරෙහි
අද්දස	(ක්‍රි)	-	දුටුවිය
රාජඛගණෙ	(ස)	-	රජ මිදුලෙහි
දන්තං	(කි)	-	දම්බුණු
ගුත්තං	(කි)	-	(ඉඳුරන්) රැකුණු
සන්තින්ද්‍රියං	(ස)	-	සන්සුන් ඉඳුරන් ඇති
ඉරියාපථසම්පන්නං	(ස)	-	ඉරියවුවලින් යුතු
ජෙට්ඨපුත්තස්ස	(ස)	-	දෙටුපුතුගේ
දුබ්බලකාලෙයෙව	(ස)	-	දුර්වල කාලයේදීම
ලද්ධං	(කි)	-	ලබන ලද
හත්ථගතං කත්වා	(පු.ක්‍රි)	-	අත්පත් කොට
පරිපුණ්ණගබ්භා	(ස)	-	පිරිපුන් ගැබ් ඇත්ති
අඤ්ඤාතකචෙසෙන	(ස)	-	නොදන්නා වේශයෙන් (වෙස්වළාගෙන)

අඤ්ඤාතරං	(ස.නා)	-	එක්තරා
ජෙට්ඨක	(න)	-	ජ්‍යෙෂ්ඨ
නිග්‍රොධරුකෙඛ	(ස)	-	නුග ගසක
අධිවජ්ජාය	(කි)	-	අධිගාහිත
වදනතියා	(කි)	-	කියන්නා වූ
ගතදිවසෙ	(ස)	-	ගිය දවසෙහිම
පරිගහගිතතතා	(න)	-	රැකගත් බැවින්
දිට්ඨදිවසකොප්පභූති	(සං)	-	දක්නා ලද දිනයේ පටන්
සාමිධිතරං විය	(ස)	-	සාමි දියණිය මෙන්
මඤ්ඤමානො	(කි)	-	සිතන්නේ
නිබ්බදං	(නි)	-	නිතර
වට්ඨං	(නා)	-	වැටුප්
පට්ඨපෙසි	(ක්‍රි)	-	පිහිටුවිය
සත්තවසසිකො	(ස)	-	සත් හැවිරිදි
හෙතුසම්පදං	(ස)	-	පුණ්‍ය මගිමය
ආරොවාපෙනවා	(පු.ක්‍රි.)	-	දන්වවා
බුරගෙගයෙව	(ස)	-	දූලිපිහියෙන් හිස මුඩුකොට අවසන් වෙද්දීම
අරහතං	(න)	-	රහත්බවට

අභ්‍යාස

1. 'නිග්‍රොධ සාමණේරො' යන ඡේදය සිංහලට නගන්න.
2. ඡේදය ඇසුරින් පාලියෙන් පිළිතුරු සපයන්න.
 - i. කො පන දනෙතා ගුනෙතා සත්තිඤ්ඤො ඉරියාපථසම්පන්නො අහොසි ?
 - ii. සුමනස්ස රාජකුමාරස්ස කා නාම දෙවි අහොසි ?
 - iii. කො සුමනාය දෙවියා සාලං නිමමිණිඤ්ඤා අදාසි ?
 - iv. නිග්‍රොධසාමණේරස්ස කො නාම ආචරියො අහොසි ?
 - v. නිග්‍රොධකුමාරො කතිවසසිකකාලෙ පබ්බජි.
3. සිංහලෙන් පිළිතුරු සපයන්න.
 - i. නිග්‍රොධ කුමරුගේ මව සහ පියා කවුද?
 - ii. සුමනා දේවිය වෙස්වළාගෙන යාමට හේතු වූ කරුණ කුමක් ද?
 - iii. සුමනා දේවිය සැඩොල්ගම කොපමණ කාලයක් විසූවා ද?
 - iv. 'බුරගෙගයෙව අරහතං පාපුණි' යන්නට විචරණයක් සපයන්න.

තද්ධිත නාම I

තද්ධිත යනු නාමයකින් පරව ප්‍රත්‍යයක් යෙදී සෑදෙන ද්විතීයික නාමයකි. සමාසයෙන් වන පද සංකේතයට වඩා තද්ධිතයෙන් පදවල අති සංකීර්ණ බවක් ඇති වේ. භාෂාව විසිතුරුවීම, අර්ථය හරවත් වීම, ව්‍යක්ත වීම, උච්චාරණය පහසු වීම හා එකම පදයක් වීම තද්ධිතයන්හි සුවිශේෂී ප්‍රයෝජනයන් ය.

නාමයකින් පරව විශේෂ අර්ථයක් ගෙන දෙන ප්‍රත්‍යයක් එකතුවීමෙන් සාදාගන්නා නාම තද්ධිත නම් වේ.

නිදා:- සුකර +ණික - සුකරික - උරන් මරන්නා

තද්ධිත පද සාධනයේ දී බොහෝවිට පදයේ මුල් ස්වරය වෘද්ධි වේ. වෘද්ධි වනුයේ ප්‍රත්‍යයේ යෙදෙන ණ කාරයේ බලපෑමෙනි. වෘද්ධි කාර්යය සිදුවනුයේ පහත සූත්‍රයට අනුවය. (ආයුර්වණ්ණානං වායො වුද්ධි - අකාර ඉවණ්ණුවණ්ණානං ආ එ ඔ වුද්ධියො හොනනි) ඒ අනුව,

අ	>	ආ වේ - සමණ + ණෙර	- සාමණෙර	(ග්‍රමණයාගේ පුතා)
ඉ ඊ	>	එ වේ - විණා + ණික	- වෙණික	(විණා ශිල්පය දන්නා)
උ ඌ	>	ඔ වේ - උපගු + ණව	- ඔපගව	(උපගුගේ පුත්‍රයා)

වෘද්ධිකාර්ය වනුයේ නාමයේ මූලම ස්වරයටයි.

තද්ධිතපද සාධනය බාලාවතාර සූත්‍රානුසාරයෙන් මෙසේය.

සමණ + ණෙර	-	ණෙර විධිවාදිකො
සා මණ + ණෙර	-	අයුර්වණ්ණානං වායො වුද්ධි
සා මණ + එර	-	සරා සරෙ ලොපං
සාමණෙර	-	නයෙ පරං යුතෙන.

මෙසේ තද්ධිත පද සාධනය වේ.

තද්ධිත ප්‍රභේද

තද්ධිතය ප්‍රධාන වශයෙන් කොටස් තුනකට බෙදේ.

1. සාමාන්‍ය තද්ධිතය
2. භාව තද්ධිතය
3. අව්‍ය තද්ධිතය වශයෙනි.

නැවත එහි සාමඤ්ඤ තද්ධිතයෙහි ප්‍රභේද 4කි. අපච්චස් තද්ධිතය, අනෙකස් තද්ධිතය අත්ථාස් තද්ධිතය, සංඛ්‍යා තද්ධිතය යනුවෙනි.

ඒ අනුව තද්ධිත නාමවල ප්‍රභේද හයකි.

අපච්චස් තද්ධිතය
 අනෙකස් තද්ධිතය
 අත්ථාස් තද්ධිතය
 සංඛ්‍යා තද්ධිතය
 භාව තද්ධිතය
 අව්‍යය තද්ධිතය වශයෙනි.

අපච්චස් තද්ධිත නාම

පුත්‍රාර්ථය ප්‍රකාශ කරන ණ ආදී ප්‍රත්‍යය එක් වී අපච්චස් තද්ධිත පද සෑදේ. ණ (වාණප්පචෙව) ණායන, ණාන, (ණායන ණානා වච්ඡාදිතො) ණෙය්‍ය (ණෙය්‍යො කතතිකාදීහි) ණි, ණික, ඛ, (අතොණි වා) ණව (ණවොපගවාදීහි) ණොර (ණොර විධවාදිතො) යන ප්‍රත්‍යය අපත්‍යාර්ථය ප්‍රකාශ කරයි.

i ණ -

ජට්ඨි විභක්තාන්ත ශබ්දවලින් පරව පුත්‍රාර්ථය ප්‍රකාශ කිරීමට ණ ප්‍රත්‍යය යෙදේ. (වාණප්පචෙව- ජට්ඨන්තා සද්දා තසස්සාපච්චමිච්ඡමිං අපො ණො වා හොති)

වසිට්ඨස්ස අපච්චං = වසිට්ඨ + ණ = වාසිට්ඨ = (වසිට්ඨගේ පුතු)
 ගොතමස්ස අපච්චං = ගොතම + ණ = ගොතම = (ගොතමගේ පුතු)
 වසුඳෙවස්ස අපච්චං = වසුඳෙව + ණ = වාසුඳෙව = (වසුඳෙවගේ පුතු)

ii. ණායන, ණාන

වච්ච ආදී ගෝත්‍ර ගණ වාචක ශබ්දවලින් පරව ගෝත්‍රාර්ථයෙහි ණායන, ණාන ප්‍රත්‍යය යෙදේ. (ණායන ණානා වච්ඡාදිතො - වච්ඡාදිතො ගොතනගණතො ණායන ණානා ව හොති. අපච්චං පපුත්තප්පභුති ගොතනං)

කච්චස්ස අපච්චං = කච්ච + ණායන = කච්චායන = (කච්චගේ පුතු)
 කච්චස්ස අපච්චං = කච්ච + ණාන = කච්චාන = (කච්චගේ පුතු)
 වච්ඡස්ස අපච්චං = වච්ඡ + ණායන = වච්ඡායන = (වච්ඡගේ පුතු)
 වච්ඡස්ස අපච්චං = වච්ඡ + ණාන = වච්ඡාන = (වච්ඡගේ පුතු)

iii. ණයය

කත්තිකාදී ස්ත්‍රීවාචක නාමයන්ගෙන් පර ව ණයය ප්‍රත්‍යය වේ. (ණයයා කත්තිකාදීහි)

විනතාය අපවචං = විනතා + ණයය = වෙණතෙයය = (විනතාවගේ පුතු)
 හගිනියා අපවචං = හගිනී + ණයය = හාගිණෙයය = (නැගණියගේ පුතු)
 රොහිණියා අපවචං = රොහිණී + ණයය = රොහිණෙයය = (රෝහිණියගේ පුතු)

iv. ණි ණික ඛ - අකාරාන්ත ශබ්දයන්ගෙන් පරව ණි ප්‍රත්‍යය ද ඇතැම්විට ණික ප්‍රත්‍යය ද ඛ ප්‍රත්‍යය ද වේ. (අතොණි වා අකාරන්නතො අපවච්ඡෙ ණි වා හොති පුත වා සද්දෙන ණිකො අකාරන්නා අනකාරන්නා ච ඛො පි.)

දකඛසස අපවචං = දකඛ + ණි = දකඛි = (දකඛගේ පුතු)
 සකාපුත්තසස අපවචං = සකාපුත්ත + ණික = සකාපුත්තික = (සකාපුත්තගේ පුතු)
 භාතුසස අපවචං = භාතු + ඛ = භාතුඛඛ = (සොහොයුරාගේ පුතු)

v. ණව - උපගු ආදී ශබ්දවලින් පර ව ණව ප්‍රත්‍යය වේ. (ණවොපගවාදීහි)

උපගුතො අපවචං = උපගු + ණව = ඔපගව = (උපගුගේ පුතු)
 මනුතො අපවචං = මනු + ණව = මානව = (මනුගේ පුතු)

ණෙර - විධවා ආදී ශබ්දවලින් පරව ණෙර ප්‍රත්‍යය වේ. (ණෙර විධවාදීතො)

විධවාය අපවචං = විධවා + ණෙර = වෙධවෙර = (විධවාගේ පුතු)
 සමණසස අපවචං = සමණ + ණෙර = සාමණෙර = (ශ්‍රමණයාගේ පුතු)

අනෙකාර්ථ තද්ධිත නාම

ඇතැම් ප්‍රත්‍යයක බොහෝ අර්ථ ඇත. ඒවා අනේකාර්ථ ප්‍රත්‍යය නම්. අනේකාර්ථ ප්‍රත්‍යයවලින් අනේකාර්ථ තද්ධිත නාම සැදේ.

සත + ණික - සාතික - (ගිතෙලින් තැනු)
 සකට + ණික - සාකටික - (ගැලෙන් යන)

ප්‍රත්‍ය මාලාව

i. ණික (යෙන වා සංසට්ඨං තරති වරති වහති ණිකො) (තමධිතෙ තෙනකතාදීසන්නිධාන නියොග සිපප භාණ්ඩ ජීවිකඤ්චුච)

(අ) තෙන සංසංඨා	- සන	+ ණික	- සාතික	- (ගිතෙලින් යුතු)
(ආ) තෙන තරති	- උලුමප	+ ණික	- ඔලුමපික	- (පාරුවෙන් එතෙරවන්නා)
(ඉ) තෙන වරති	- සකට	+ ණික	- සාකටික	- (ගැල්පදවන්නා)
(ඊ) තෙන වහති	- සිස	+ ණික	- සිසික	- (ගිසින් ගෙනයන්නා)
(උ) තං අධිතෙ	- අභිධමම	+ ණික	- අභිධමමික	- (අභිධර්මය උගන්නා)
(ඌ) තෙන කතං	- වචසා	+ ණික	- වාචසික	- (වචනයෙන් කරන ලද)
(එ) තසමිං සන්නිධානං	- සරිර	+ ණික	- සාරිරික	- (ශරීරයේ හටගත්)
(ඔ) තසමිං නියුතනං	- ද්වාර	+ ණික	- දොවාරික	- (දොරටුවෙහි නියුක්ත)
(ක) අසස සිප්පං	- විණ	+ ණික	- වෙණක	- (විණා ශිල්ප දත්)
(කා) අසසභණ්ඩං	- තණ්ඩුල	+ ණික	- තණ්ඩුලික	- (සහල් විකුණන)

ii. එයාක, ණක

එහි වසයි එහි උපති ආදී අර්ථවල 'ඉතීලිඛග' නාමවලින් පරව යෙදේ.
(ඉතීලිඛගතො එයාකො ණකො ච)

වම්පා	+ එයාක	- වම්පෙයාක	- (වම්පාවෙහි වසන්නා වූ)
කුසිනාරා	+ ණක	- කොසිණාරක	- (කුසිනාරාවෙහි වසන්නා වූ)

iii. ආජානියා - ඒ ජාතියෙහි විශිෂ්ට යන අර්ථය දේ.

අසස+ආජානියා - අසසාජානියා - (විශිෂ්ට අශ්වයා)

iv. ණ - එයින් පැහැගැන්විණි ආදී අර්ථවල යෙදේ.

(ණ රාගා තෙන රතනං තසෙසදමඤ්ඤපෙට්ඨු ච)

(අ) තෙන රතනං - හලිද්ද + ණ - හාලිද්ද = (කහපැහැ ගැන්වූ)

(ආ) තප ජාතං - මගධ + ණ - මාගධ = (මගධයෙහි උපන්)

v. ඉම, ඉය, කිය - ජාති ආදී ශබ්දවලට පරව යෙදේ. (ජාතාදීන මිමියා ච- ජාතාදිසු ඉමො ඉයො ච හොති ච සද්දෙන කියො ච)

පච්ඡාජාතො	- පච්ඡිමො	- (පසුව උපන් තැනැත්තා)
මනුසසජාතියා ජාතො	- මනුසසජාතියො	- (මිනිස් ජාතියෙහි උපන් තැනැත්තා)
අජුකෙ ජාතො	- අජුකියො	- (අජුක රටෙහි උපන් තැනැත්තා)

vi. එයට සුදුසු එයට අයත් යන අර්ථවල ණෙයා ප්‍රත්‍යය යෙදේ.

වන	+ ණෙයා	> වානෙයා	= වනයේ හටගත්
දකඛිණා	+ ණෙයා	> දකඛිණෙයා	= දක්ෂිණාවට සුදුසු

අභ්‍යාස

1. පහත වාක්‍ය සිංහලට නගන්න.

- i. අඵ බො වච්ඡායනො මානවො යෙන භගවා තෙනුපසංකමි.
- ii. අභිධම්මකො ආචරියො ආරඤ්ඤාකානං භික්ඛූනං සඤ්චරියං ධම්මං කථෙසි.
- iii. දොවාරිකො භණ්ඩාගාරිකං ඝාතෙත්වා රඤ්ඤා ධනං වොරෙසි.
- iv. ලංකායං සුත්තනතිකා ච වෙනයිකා ච ආභිධම්මිකා ච මාතුලගාමෙ ආලොකගුහං සනතිපතිත්වා භගවතො ධම්මං පොඤ්ඤාසු ලිඛිංසු.
- v. භාණ්ඩාගාරිකස්ස භාගිණියො රාජකොට්ඨාගාරා බහුං ධනං ගහෙත්වා අත්තනො අඤ්ඤා යොජෙසි.

2. පාලියට නගන්න. (සුදුසු තන්හි තද්ධිත පද යොදන්න)

- i. භාරද්වාජගේ පුත්‍රයා කච්චායන තෙරුන්ගේ බෑණා විය.
- ii. අතීතයෙහි මාර්ගවල බොහෝ කරත්තකරුවෝ ද පදිකයෝ ද වූහ.
- iii. තෙරුන් වහන්සේලාගේ පේළියෙහි අත්තයෙහි සිටින සාමණේර හිමි අභිධර්මය උගත් කෙනෙක් වෙයි.
- iv. ඡබ්බන්ධිය භික්ඛු ශාක්‍යපුත්‍රක භික්ඛුන්ට නුසුදුසු (අනුච්ඡවික) කටයුතු රාශියක් කළහ.
- v. නගරවැසියන්ගේ දරුවෝ රනින් කරන ලද හෝ රිදියෙන් කරන ලද මල්මාලා පළඳිති.

3. පහත අදහස එන තද්ධිත පදය සුදුසු ප්‍රත්‍යය උපයෝගීකර ගෙන සකස් කරන්න.

- i. විධවා (වැන්දඹුවගේ පුතු)
- ii. කුසිනාරා (කුසිනාරාවෙහි උපන්)
- iii. දක්ඛිණා (දක්ඛිණාවට සුදුසු)
- iv. වන (වනයෙහි හටගත්)
- v. විණා (විණාශිල්ප දන්නා)
- vi. සංඝ (සංඝයාට අයත්)
- vii. පරදාර (පරඹුවන් සේවනය කරන්නා)
- viii. අත්ත (කෙළවර සිටින)
- ix. ලොක (ලෝකයට අයත්)
- x. සුකර (උතුරන් මරන්නා)

4. පහත 'අ' කොටසේ විග්‍රහයට අදාළ තද්ධිත පදය 'ආ' කොටසින් තෝරා ප්‍රකෘති ප්‍රත්‍යය වෙන්කර ලියන්න.

'අ'	'ආ'
චසුදෙවසස පුතෙතා	ආදිවෙවා
රොහිණියා පුතෙතා	ගාමතා
අදිතියා පුතෙතා	ථඤ්ඤං
නාවාය තරතීති	පඤ්චවග්ගියා
ධම්මෙ පසනෙනා	රොහිණෙයො
නිරයෙ ජාතො	නෙරයිකො
පච්ඡා ජාතො	පච්ඡමො
පඤ්චවග්ගෙහවා	නාවිකා
ථනතො ජාතං	වාසුදෙවො
ගාමානං සමුහො	ධම්මිකො

5. දී ඇති තද්ධිත පද යෝග්‍ය පරිදි යොදා පහත ඡේදය පාලියට නගන්න.

ගෞතම ගෝත්‍රයේ උපන් ශාක්‍යපුත්‍ර වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එක්තරා කාලයක කුසිනාරාවට ගොස් කුසිනාරා වැසියන්ට තමා විසින් දතයුතු වූ ධර්මය දේශනා කළ සේක. කුසිනාරාවෙහි වසන තෙල් වෙළෙන්දෝ සහල් වෙළෙන්දෝ ගැල්පදවන්නෝ පයින් යන්නෝ දොරටුපාලවරු භාණ්ඩාගාරිකවරු ආදී බොහෝ මිනිස්සු ධර්මය ඇසූහ. බණ අසා ධර්මයෙහි පැහැදුණාහු උදෑසන පිණ්ඩපාතික හික්කුන්ට දන් පිරිනැමූහ. සමහරු ධනය යොදවා ආරාම කොට සංඝයාට අයත්කොට පූජා කළහ. සමහරු පැවිදි වූහ. පැවිදි වී සූත්‍රාන්ත උගත්තෝ විනය උගත්තෝ අභිධර්මය උගත්තෝ වූහ. ඇතැම් හික්කුහු ආරඤ්ඤක වූ වාක්‍ෂමූලික වූවෝ බවුන් වඩා රහත්බව ලැබූහ.

අරහත්තං	පිණ්ඩපාතිකානං	දොවාරිකා
ආරඤ්ඤකා	සුත්තන්තිකා	ධම්මිකා
සක්‍යපුත්තිකො	ආභිධම්මිකා,	සඤ්චරිකං
තණ්ඩුලිකා	ගොතමො	සංඝිකං
පදිකා	රුක්ඛමූලිකා	වෙනයිකා
භාණ්ඩාගාරිකා	භගවා	තෙලික
කොසිනාරකා	සාකට්ඨිකා	කොසිනාරකානං